

Freedman, Marc. *How to Live Forever: The Enduring Power of Connecting the Generations*. New York: PublicAffairs, 2018. 224 strani. ISBN 9781541767799. \$17,70.

## KAKO ŽIVETI VEČNO – TRAJNA MOČ POVEZOVANJA GENERACIJ

*Kako živeti večno* je zveneči naslov najnovejše angleške knjige Marca Freedmana, ki je izšla v novembru 2018. Sam jo opredeljuje kot kroniko nastajajočega gibanja, ki ima potencial, da ohrani svet, kjer so naša življenja vse daljša in je več starejših kakor mlajših; svet, ki bo delal v dobro družbe in posameznikov še dolgo v prihodnosti. V knjigi spremljamo zgodbe ljudi, ki nam kažejo pot naprej – starejših ljudi, ki vlagajo svoje izkušnje in znanje v mlajše generacije ter pomen prizadevanj posameznikov, še posebej tistih, ki svojega pravega potenciala še niso uresničili in kaj lahko storijo, da bi ga omogočili.

Avtor je gostujoči univerzitetni predavatelj ter ustanovitelj in izvršni direktor organizacije Encore.org. Zadnjih trideset let se ukvarja z iskanjem neizkoriščene potenciala starejših ljudi za ublažitev nezadovoljenih potreb mlajših ljudi. V knjigi predstavlja nauke, ki jih je prejel od svojih mentorjev ter lastno življenjsko pot vse do prehoda med »starejše«. Literarno delo se lahko razume tudi kot nadgradnja avtorjevega predhodnega dela *Velik premik* (The Big Shift), ki ga je napisal leta 2011 in kjer se s starostjo šele spogleduje. Nova knjiga se na 224 straneh dotika družbenih in osebnih vidikov staranja in jih z osebnimi izpovedmi povezuje v celoto. Slog pisanja je neformalen, bogat in nostalgično stiliziran. Obogatena je z referencami in študijami (predvsem za

ZDA), ki podpirajo formacijo naukov pridobljenih iz upodobljenih življenjskih izkušenj. Zaključki so oblikovani iz avtorjeve perspektive kot odraz njegovega življenja, zbranih izkušenj in razumevanja predstavljenih zgodb.

Knjiga obsega poleg uvoda osem poglavij in sklepni epilog ter zaključne misli avtorja; temu sledijo še avtorjeve zahvale, njegov življenjepis, druga avtorjeva dela, pohvale in mnenja o knjigi, avtorjeve opombe, viri ter priporočena literatura, filmi in posnetki.

V uvodu nas Freedman hudomušno popelje v svoja študentska leta, kjer je kot nepripravljen in ne prav vesten študent spoznal Gila Stotta, šolskega predstojnika, ki je postal njegov prvi življenjski mentor. V osredje postavlja pojem *siva zora* (ang. Gray dawn), ker je v družbi vse več starejših, razdor med generacijskima skupinama pa je vse večji. Socialna mobilnost je zelo omejena in postavlja mlade v nezavidljiv položaj. Za rešitev tega problema ponuja preproste rešitve, saj potrebe različnih generacij pogosto sovpadajo. Medgeneracijsko sodelovanje podpirajo tudi mnoge predstavljene raziskave s hipotezami, da v starejših letih v ospredje stopi želja, da te nekdo potrebuje ter želja po podpori mlajšim generacijam. Večina starejših najbolj ceni svoj odnos z vnuki, popularni pa so tudi neformalni *fiktivni sorodniki* (ang. fictive kin), projekti *rejniških starih staršev* ter hipoteza o babicah oziroma ženskah preko reproduktivne starosti, ne kot družbeno odvečnih, temveč kot manjkajoči člen v razumevanju preživetja človeške vrste vse do današnjih časov.

V prvem poglavju *Biologija teče (po hribu) navzdol* (ang. Biology flows downhill)

predstavi dosežke sodobne znanosti pri podaljševanju življenjske dobe, razmisleke o ekonomskih in okoljskih težavah, ki bi jih prineslo večno življenje, ter o smotrnosti podaljševanja življenja brez dodajanja pravega smisla dodanim letom. Živeti kot smrtnik s *socio-emocionalno selektivnostjo*, ko namenimo več časa in truda odnosom z nam pomembnejšimi osebami kot z drugimi; z mislijo, da smrt konča življenje, a ne odnosov in spominov, ki smo jih ustvarili; ter po teoriji *generativnosti* (ang. generativity) ne le z ustvarjanjem nove generacije, temveč tudi s prenosom znanja in pomoči med generacijami – vse to avtor ponuja kot kakovostno in pravo večno življenje oziroma t.i. življenje po smrti. Po drugi strani pa pripisuje pomembnost tudi razumevanju mladih, da imajo starejši znanje in izkušnje, ki jim jih lahko predajo.

Drugo poglavje *Ljubezen in smrt* (ang. Love and death) se osredotoča na idejo, da mladi, ki uživajo mentorstvo starejših, bolje uspevajo v življenju – kar je tudi najpomembnejša ugotovitev longitudinalne študije raziskovalke Emmy Werner, prav tako življenjske mentorice avtorja knjige. Podrobneje so predstavljeni uspešni mentorski programi, njihovi rezultati ter skupna omejitev – pomanjkanje mentorjev. Freedman na podlagi večletnega raziskovanja ugotavlja, da je odgovor v sodelovanju starejših ljudi, saj imajo na razpolago največ prostega časa, ki ga večina po navadi preživi pred televizorjem. Sprašuje se, če je odgovor v odnosih med ljudmi in če vsakdo lahko nekaj prispeva, zakaj potem odpisujemo toliko najbolj izkušenih ljudi v družbi.

V tretjem poglavju *Starostni apartheid* (ang. Age apartheid) je podrobneje

predstavljen zgodovinski razvoj starostnih skupin v ZDA, ki je po industrijski revoluciji vodila v staromrzištvo oziroma marginalizacijo starejših oseb ter problematiko, ki jo ta prinaša. Posebna pozornost je namenjena tudi idealističnim konceptom ustanovljenih mest Youngtown in Sun City – specializiranih mest za upokojene in njihovo iskanje *druge mladosti*.

Četrto poglavje *Vojska za mlade* (ang. An army for youth) zajema obširno predstavitev programa Experience Corps, ki ga je ustanovil z življenjskim mentorjem in zelo dobrim prijateljem Johnom Gardnerjem. Gardner je dal velik pomen iskanju smisla v življenju in njegovega pomanjkanja, še posebej v starejših letih. Poglavje postavlja v ospredje tudi škodljivost osamljenosti in potrebo po socialni vključenosti. Experience Corps je bil sprva ustanovljen za pomoč osnovnošolcem do tretjega razreda pri branju, postal pa je odgovor na pomanjkanje socialne vključenosti tako starejših kot tudi mlajših.

Peto poglavje *Sanjarjenje in spletkarjenje* (ang. Dreaming and scheming) se osredotoča na miselnost Maggie Kuhn, ustanoviteljice organizacije Gray Panthers z namenom medgeneracijskega povezovanja v borbi proti staromrzištvu z motom *Stari in mladi v akciji* (ang. Age and Youth in Action) in lastnice dveh stanovanjskih kompleksov v Germantownu v Filadelfiji, kjer je živela tudi sama s svojo večgeneracijsko *izbrano družino* (ang. family of choice). Freedman se sprašuje, kje je sanjarjenje in spletkarjenje sedaj in v odgovor ponuja bogat izbor primerov dobrih praks razdeljen v tri skupine in sicer med inovatorje, ki se spomnijo novih radikalnih idej – pogosto utopičnih, pionirskih, vplivnih, tudi osupljivih;

integratorje, ki združujejo obstoječe organizacije (npr. domove za starejše in vrtce); ter infiltratorje, ki starejše in mlajše posameznike skupaj vključujejo v prej starostno segregirane aktivnosti in okolje.

V šestem poglavju *Vas za vse starosti* (ang. A village for all ages) avtor predstavlja dobre prakse po svetu, še posebej osredotočeno na Singapur kot primer dobre celostne državne politike. V Singapurju je vlada namenila investicijo v višini 2,1 milijard ameriških dolarjev za razvoj državnega programa za kakovostno staranje, ki zajema okoli 70 pobud na temo zdravja, učenja, prostovoljstva, zaposlovanja, nastanitve, prevoza, javnih prostorov, socialne vključenosti, zdravstvenega varstva, zaščite ranljivih starejših, raziskovanja in drugih. Bistvo vseh pa je vključevanje starejših v podporo naslednji generaciji.

Če biologija teče po reki navzdol, s starostno segregacijo pa plavamo proti toku, Freedman poudarja, da je sedaj čas, da se predamo naravnemu toku in preusmerimo reko življenja, da teče v sožitju z biologijo navzdol, kar z obnovitvijo naukov preteklih poglavij združuje v sedmem poglavju *Preusmeritev reke življenja* (ang. Rerouting the river of life). V ZDA nimajo finančnih investicij, kakršne so na voljo v Singapurju, gonilo udejstvovanja na tem področju je predvsem v nevladni sferi, prostovoljstvu in na ramenih socialnih podjetnikov, ki prinašajo inovativne ideje. Freedman poziva naj ne čakamo na sanje o večji finančni podpori, temveč moramo nujno ukrepati in začeti spremembo že pri nas samih.

V zadnjem, osmem poglavju *Živeči smrtnik* (ang. Living mortal) se Freedman ponovno posveti ideji, da je potrebno

živeti kot smrtnik – sprejeti, da je življenje potovanje z začetkom, sredino in koncem, ter da tako preprosto mora biti. Le tako se lahko osredotočimo na tisto, kar je za nas najpomembnejše v danem obdobju. Odnosi in spomini pa so tisto, kar ostaja za nami kot »večno« življenje. Citira Carla Junga, da ne moremo živeti *popoldneva življenja* na podlagi *jutranjega programa*, saj kar je dobro zjutraj, ni nujno pomembno in resnično zvečer.

V epilogu z naslovom *Predolgo čakamo* (ang. We wait too long) se avtor še zadnjič dotakne cikla življenja, umrljivosti in pomembnosti izkazovanja hvaležnosti preden je prepozno. V zadnji misli nas poziva, da spoštujemo, kar je bilo posajeno pred nami in je za nas obrodilo sadove ter da storimo prav za naslednje generacije in svet pustimo boljši in plodnejši, kot smo ga dobili.

Knjiga *Kako živeti večno* odpira mnogo aktualnih vprašanj, ki si jih moramo postaviti tudi v Sloveniji, saj naše razmere niso daleč od predstavljenih v tej knjigi. Obogatena je z mnogimi primeri podrobno predstavljenih dobrih praks ter izkušenj, ki služijo kot neprecenljiv vir izhodišč za tvorbo lastnih odgovorov na zastavljena in morebitna nova vprašanja. Predstavljene zgodbe so življenjske in ganljive, bralec pa jih zlahka poveže z lastnim življenjem. Knjiga je primerna za laike in akademike, za tiste, ki iščejo zgolj kakovostnejše življenje v starejših letih in za tiste, ki iščejo odgovor za reševanje problematike staromrznosti. Glavna rešitev pa je pravzaprav zelo preprosta – starejših ljudi ne smemo razumeti kot problem, temveč kot neizkoriščen potencial oziroma neprecenljiv človeški vir, ki ga je na voljo v izobilju.

*Kaja Železnik*